

Hetvenöt év zenetörténete

képben, palástban, ezüst koszorúban elbeszélve

Egy őszi napon, napsütéses időben, hogy a felvétel sikerüljön, a régi Nemzeti Színház művészei kiálltak a színházépület udvarára, a lépcsőfeljárathoz és fényképeztek magukat. *Jászai Mari, Fáy Szeréna, Újházi Ede, Gabányi, Szacsavay, Szigeti József, Egressy Gábor* — ma valóságos színház-történelem e névsor — álltak egymás mellett mereven, mert hogy hosszú másodpercekig tartott a fotografálás. És a fényképet emlékül küldték egy új társulatnak, mely kivált az anyaszínházból: az akkor alakult Operaháznak. Az aláírás dátuma: 1884. szeptember 27.

„Eladandó : egy pár pejlo ...”

A Magyar Állami Operaházban ma délelőtt megnyíló jubileumi kiállításon, mely *Balassa Imre* rendezésében és ötletes tervei nyomán készült, ott láthatunk egy másik hatalmas tablót is. Nagysága lehet vagy négy négyzetméter, színes képek tarkítják, az Operaház 75 évvel ezelőtti első társulata. Negyvenketten vannak mindössze énekesek, de köztük olyan nevek, mint *Odry Lehel* és *Ney Dávid*. Ezzel a kis társulattal indult az Operaház.

A munkának kezdetei azonban még korábbra nyúlnak vissza. Itt egy eredeti partitúra és szövegkönyv 1794-ből — *Balassa Imre* lelte meg porosodó lim-lomok között —, az első magyar nyelvű operaelőadásé, mely a Várszínházban tartott, *Kelemen László* társulata jóvoltából. Fordítója *Szelemhegyi András*, a korabeli színházi mindenes, a németből fordított opera címe: »A' tsörgő sipka avagy a' jó tévő Szarándok.«

És mi minden volt még az 1884-es megnyitójig! *Déryné* országjárása, *Erkel* harca a magyar operáért és a Filharmóniai Társaság 1853-as megalakulása. Az egyik sárgára vedlett színlap 1839-ből való és *Donizetti*-operát hirdet a pesti magyar színházban, *Gemma di Vergy* címmel. *Konti Károly* jutalmára — írták a színlapra, és alatta, miután közölték a nézőkkel, hogy »Bognár úr, vendégünk beteg«, ez olvasható: »A' Seminariumnak általellenében 364-dik szám alatti Rálekutyevni féle szeglet házban van el-adandó: egy pár pejlo, 16 markosok, 's 5 esztendősök; azon kívül egy Bécsi nagy-ülésű városi kocsi üveggel.«

De itt már kurióznál érdekesebb plakátot is láthatunk, ez azt hirdeti, hogy »eredeti új opera, *Erkel F. javára*«. A dátum: 1844. január 27, s az opera címe: *Hunyadi László!* A színlap tanúsága szerint *Rozgonyi királyi hadnagyot Egressy Béni* alakította és Erzsébetet, *Hunyadi János* özvegyét *Schodelné*. Alul *Erkel Ferenc* »a nagyérdemű közönség kegyébe mély tisztelettel ajánlja magát.«

Liszt-levelek, Wagner-kéziratok

Erkel Ferenc élete átviveli ezt az egész hősi, romantikus korszakot, az új magyar opera kialakításától kezdve az Operaház irányításáig, hosszú évtizedeken át. A tárlókban egy-egy szenvedélyes vagy kérő levelét is látjuk, egyhelyütt például hosszasan kifejtve a pesti operajátszás nehézségeit — *Csengery Antal*hoz címezve a sorokat —, *Katona József* néhány évtizeddel korábbi, a magyar színházjátszás akadályairól szóló tanulmányához hasonló érveléssel, másutt koncerttermet kér földijeit, a gyulai árvízkarosultak javára rendezendő hangversenyhez. Összes operájának kéziratos partitúrája az egyik vitrinben, máshol a Himnusz kezdő sorai, a Nemzeti dal befejezetlen vezérkönyve és karmesteri pálca, mely alatt világhírű, avagy azóta elfeledett dalművek egy estére vagy esztendőknél át életre keltek. A sarokban álló zongorán ő is, fia is tanított még, az itt látható ezüstkoszorút — leveleire egy-egy operáját bevésve —, azért kapta az általa alapított Filharmóniai Társaságtól 1888-ban mert ötven éve

állt a karmesteri pulpituson. És egy arckép, *Erkelé*. Harmincnégy éves korában készült, *Szigligetinek* küldte és tréfás aláírással: »Akaszd fel barátodat« és *Szigligeti* válasza a kép alján: »Fel, de szívem falára.«

Tucatnyi izgalmas, kortörténeti jelentőségű plakát a hőskorból és a századfordulóról, mind megannyi bizonyítéka annak, hogy Operaházunk lépést tartott a század vég minden zenei áramlatával. Egy-egy *Wagner*, *Verdi*, *Puccini* bemutató falragasza azt a lázas sietséget idézi, ahogyan a pesti dalszínház az olasz, német operairodalmat átlántálta a magyar zenei tudatba. A *Manon Lescaut*-t akkor mutatjuk be 1894-ben, amikor az egyik olasz város újságja alig-alig ismert névként említi meg *Giacomo Puccini*-t, a *Parasztbecsület* abban az évben került színre először nálunk, amikor olaszországi ősbemutatója zajlik le. És mennyi világhírű zenész, komponista, táncos, énekes és dirigens Budapesten! Itt *Liszt-levelek*, s mellette egy kedves karikatúra, ott *Wagner*-kéziratok, közöttük a *Siegfried* híres kovácsdala, *Richard Wagner* gondos, zaklatottságáról nem árulkodó gyöngybetűivel. Aztán egy világhírű táncosnő baletticipói, *Taglioni* Máriaé, egy ezüstkürt, ezt *Anthes György* kapta tiszteletből. Sok emlék őrzi *Kerner* Istvánt, az Operaház nagynevű vezetőjét, egy brácsa, melyet zenekari tagként használt a régi Nemzeti Színházban, egy kedves karikatúra róla, azóta készítője is világhírű lett: *Sicu*, *Major Henrik*.

Modern díszletek 1884-ből

A csodálatos szépségű és most ünnepi kivilágításban pompázó *Székely Bertalan*-teremben, a négy sarokban próbababák, ezeken korabeli operai kosztümök. Itt van két palást, *Walter Rózsi* viselte a *Tosca*-ban és a *Salome*-ban, és a vitrinekben számos, a közelmúltban még szerepelt, ma már csak az emlékezetben élő nagy művész képe kosztümökben.

Az Állami Operaház fennállásának 75. évfordulója alkalmából szombat délelőtt ünnepi társulati ülést tartottak, amelyet dr. *Fajth Tibor*, az Operaház helyettes igazgatója nyitott meg, s méltatta az évforduló jelentőségét. Ezt követően *Benke Valéria* művelődésügyi miniszter beiktatta hivatalába *Nádasdy Kálmánt*, az Operaház új igazgatóját, s kitüntetésekkel adott át az Állami Operaház tagjainak. *Orosz Júlia*, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze, *Melis György*, *Delly Rózsi* és *Mátyás Mária* a Magyar Népköztársaság érde-

Az Európára gyakran kikapillánszó 75 éves Operaháznak érdekes, a maga korában modern díszletképei is láthatók, *Spannraft* Ödöné, a *Bűvös vadász* 1884-es, a *Rigoletto* 1885-ös és a *Gyöngyhalászok* 1888-as bemutatójához, aztán későbbiek, *Márkus Lászlóé*, *Márk Tivadaré* és mások értékes, európai híru tervezései.

Néhány színlap dicsőséges emlékeztetőként őrzi a négy évtizeddel ezelőtti korszak, a Tanácsköztársaság kulturális forradalmát. A pirosbetűs plakát *Richard Strauss* — miért hirdet, az *Ariadne Laxos* szigetén című operát, és a hirdetőmény alján: »A jegyek nagyobb része a szakszervezetek rendelkezésére áll.« És ismerünk egy másik plakátot a Nemzeti Múzeum Tanácsköztársaság-kiállításáról. A *Vörös Katona* napról szól ez a plakát, hol *Abonyi Géza* szavalt, a Magyar Nemzeti Operaház zenekara *Beethoven* III. Leonora-nyitányát és a IX.-et adta elő *Kerner István* vezényletével, Hogy a vörös katonák milyen *Beethoven* IX.-et hallottak, ezt nem őrízte meg hanglemez, csak a IV. tétel ének-kvartettjének neveit olvashatjuk a falragason: *Medek Anna*, *Basilides Mária*, *Székelyhidny Ferenc*, *Venczell Béla*...

Ki győzné mindazt felsorolni, amit a káprázatos fényű és színű márványfalak között, a folyosókon és a termekben, a vitrinek őríznek és az izlésesen díszített falak mutatnak a látogatóknak és kiállításon. Egy hatalmas korszak, zenei műveltségünk terjesztésének izgalmas történelmi állomásai e fényképek, szobrok, tablók és ezüstkoszorúk, magvetői annak az operakultúrának, mely most kezd igazán terjedni és széles ívben kibontakozni. A Magyar Állami Operaház múltjának ereklével találkozunk e jubileumi alkalmon, ama Operaházéval, mely ma nem nyegvenkénti taggal és csekély anyagi eszközökkel, de két tágas épületben, hatalmas társulattal, munkásoknak, diákoknak, tanároknak, földműveseknek árasztja szét az operairodalom szépségeit.

Gábor István

Ünnepi társulati ülés az Operaházban

mes művésze kitüntetésben részesült. *Jámbor László*t, *Kun Zsuzsát*, *Sándor Judit*ot és *Vörös Tibort* a Szocialista Munkáért érdeméremmel tüntették ki. Sokan mások miniszteri kitüntetésben részesültek.

Ezután *Nádasdy Kálmán*, az Operaház most kinevezett igazgatója mondott beszédet, megköszönve a Magyar Népköztársaság kormányának azt a nagy felelősséget és kitüntetést, amelyet most reá ruházott és ígérte, hogy minden erejével igyekszik megfelelni ennek a bizalomnak.